

צא טמא: איך להעיר לאדם שהוא מצורע וחייב להשתנות? מבוסס על לקו"ש כז/88

לפני חצי שנה פנה אלי ידיד בבקשת עזרה. זוג מכרים שלו נקלעו לקונפליקטים איומים ביניהם והחליטו לפרק את הנישואים. הם עומדים לעזוב את הבית המשותף ולהתחיל הליך גירושין. הם צופים בשיעור שלך מדי שבוע ואולי תוכל לדבר לליבם", אמר.

דיברתי עם הבעל, הוא היה אדיב, הוא רוצה להציל את הבית, אבל אשתו נכנסה לשיגעון ומתעקשת לפרק את הבית. הרמתי טלפון לאשתו ואחרי שתיקה ארוכה היא פשוט פרצה בבכי. "אני חיה בתוך כלא, עשר שנים אני חיה עם שחצן שלא רואה אותי. רק הוא והתוכניות שלו ואני השפחה שצריכה לשרת אותו. עברתי תהליך ארוך של התבגרות ואני לא מוכנה לסבול יותר".

"ניסית לדבר אתו?", שאלתי. ואז בא המענה הכואב שנוגע לענייננו: "רק חסר לי. הוא בלון נפוח שלא מסוגל לשמוע ביקורת. כשאני מעזה לומר מילה הוא נאלם בשתיקה או מתקיף אותי באכזריות".

זאת השאלה אותה נחקור היום: איך אומרים לאנשים שהם בעייתיים? איך גורמים לאדם להכיר בכך שהוא סובל מאישיות גרועה שלא מאפשרת לחיות אתו?

אנשים רבים סובלים בתוך מערכות יחסים גרועות, כאלו שמתעלמים מהם ומהצרכים שלהם והם אינם מקבלים שיתוף פעולה בנושאים הבסיסיים ביותר. אולם הם אינם מסוגלים לומר את אשר על ליבם, כי הצד השני רגיש ונפוח. שמיעת ביקורת מפעילה את חושי ההישרדות של השומע להשיב מלחמה כדי להציל את כבודו העצמי. הגמרא כבר מצביעה על צמיחת התופעה של רגישות לביקורת ועל כך שכל נזיפה מתהפכת בחזרה על המוכיח והופכת לקרב האשמות מכוער.

1. ערכין טז: אמר רבי אלעזר בן עזריה: תמהני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח (רש"י: שיודע להוכיח דרך כבוד, שלא יהיו פנים משתנים [שלא יחווירו פני שומע הביקורת מהשפלת הנזיפה]).

אם יאמר לו טול קיסם מבין שיניך, אומר לו טול קורה מבין עיניך – מהר"ל נתיבות עולם דרך התוכחה: אם אחד מבקר לחברו 'טול קיסם מבין שיניך', כלומר, עבירה קטנה יש בידך שאין אתה רואה אותה כמו קיסם קטן בין השיניים שאין אדם רואה אותה. הוא משיב לו: 'טול קורה מבין עיניך', כלומר, הרי יש עבירה גדולה בידך שהיא כמו הקורה, שהיא בין העיניים, קרובה לך וראוי לראות אותה, ואם אין אתה רואה את הקורה, איך אתה רואה הקיסם שבין שיני שהוא נסתר?

המהר"ל מסכם את אתגר מתן הביקורת: [לתוכחה נדרשת] חכמה רבה מאוד, עד שיקבל המוכח את דברי המוכיח... צריך חכמה לדבר עמו דברי נועם ודברי סברא מאוד עד שהדברים נכנסים בלבנו.

ואם הדברים נאמרו אז, מה נאמר כיום, בתקופה האינדיבידואלית ומקדשת זכויות הפרט מאי פעם? מהם אפוא אותם "דברי נועם ודברי סברא מאוד שנכנסים בליבו של המוכח"?

אנו רוצים לחקור זאת בעקבות חידה בפרשיות תזריע-מצורע, שכבר מאות שנים מנסים המפרשים להבין את הטמון בה: איך הפך הכהן לרופא עור ומאבחן נגעים? מה פתאום אדם שמזהה נגע חסוד על בשרו או ביתו וחושד שזה צרעת, הולך לביתו של הכהן ולא לבית הרב או הרופא? איזו הכשרה קיבל הכהן כדי להכריע שאלה הלכתית ורפואית כה מסובכת כצרעת?

הרי טומאת צרעת היא אינה הטומאה היחידה שמוזכרת בפרשיות הללו: פרשיות תזריע מצורע מזכירות חמש מיני טומאות – יולדת, מצורע, זב, בעל קרי ונידה, וכל אחד יודע שבשאלות נשים הולכים לרב, בשאלות נוגעות לזיבה שהיא מחלה רפואית הולכים אולי לרופא, ומה פתאום בשאלות צרעת הולכים לכהן? ממתי נושא כהן בסמכות הכרעה כלשהי?

אנו נטען כי כאן מלמדת התורה את סוד התקשורת המקרבת: זאת הדרך לגרום לאדם להכיר בכך שהוא מצורע טמא ועליו לשנות את הרגליו.

ב. השבוע קוראים בתורה שתי פרשיות, "תזריע-מצורע", ובאופן חריג שתיהן עוסקות באותו נושא: נגע הצרעת. כל פרשת תזריע וחלק מפרשת מצורע עוסקות בשלב ה"דיאגנוזה", הכללים לזיהוי הנגע, וחלק מפרשת "מצורע" עוסקות בשלב ה"רפוי", דרך ההיטהרות מהצרעת.

התורה מקדישה אריכות גדולה כדי לתאר את סממני נגע הצרעת. המשנה אומרת כי יש **שבעים ושניים** "מראות נגעים" שמוכיחים שמדובר בצרעת - ומוכן שהכרת הנגעים מצריכה ידע הלכתי מעמיק. אפשר לדפדף בהלכות "טומאת צרעת" ברמב"ם ולראות עד כמה הנושא מסובך.

זיהוי נגע הצרעת הוא גם אחריות עצומה, משום שמדובר בחתיכת אסון שמביא להרס החיים. הצרעת יכולה להוביל לכך שאדם יתחייב לנתץ את ביתו - להחריב את משכנו היקר עלי אדמות, לשרוף את בגדיו ולבסוף להיכנס לבידוד ארוך ומשפיל מחוץ למחנה.

הצרעת מתקרבת מהרחוק אל הקרוב. בהתחלה היא מופיעה על הבית, אחר כך מופיעה על הבגדים ולבסוף על גוף האדם. **בכללות** זה הולך כך: אדם מגלה על קיר ביתו כתם אדום או ירוק עז. הוא קורא לכהן שיבחן את הנגע, ובמידה וזה נגע צרעת, הכהן סוגר את הבית למשך שבוע. אחריו בא הכהן לבדוק שוב, אם נחלש הכתם, קולפים אותו והבית טהור, אבל אם נשאר הנגע כשהיה (ובוודאי אם התרחב) סוגרים את הבית לעוד שבוע. אם נשאר הנגע - עוקרים את הלבנים שעליהם הנגע ומכניסים במקומם אבנים חדשות וטחים בטיט. אם הנגע חוזר שוב - כל הבית טמא וצריך נתיצה.

בשלב הבא, מופיע הנגע על הבגדים בצורת כתם אדום או ירוק עז, ואם הכתם אינו חולף (ובוודאי אם מתפשט) - דין הבגד לשריפה. בשלב האחרון מופיע הנגע על האדם עצמו. על הגוף מבצבץ כתם לבן בגודל גרגר אפונה. האדם ניגש אל הכהן ואם עומד הנגע במראות הצרעת - הוא מוכרז כמצורע.

כעת מתחיל תהליך קשה ומשפיל, בו נדרש לעזוב את ביתו ולצאת לבידוד מוחלט מחוץ למחנה. לאורך כל הדרך מביתו עד מחוץ למחנה הוא צריך להכריז על עצמו: "טמא טמא" ולהרחיק את הציבור. במשך שבתו שם הוא צריך לנהוג מנהגי אבלות, לא לגזור את שערו ולא להחליף את בגדיו.

וכיון שהכל תלוי בכהן, התורה חוזרת שוב ושוב על הזכרת הכהן. בעל הרוקח מציין שהמילה "הכהן" מופיעה בפרשה שמונים פעם. (להעיר שגם הגימטרייה של המילה "הכהן" היא שמונים, וגם האות "פ" מלשון "פה" היא שמונים, והרי צרעת באה על חטא הלשון...).

2. ויקרא יג: אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת [דרגות שונות של לובן] ... וראה הכהן את הנגע בעור הבשר ושער בנגע הפך לבן ... נגע צרעת הוא וראהו הכהן וטמא אתו ... בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה, וטמא טמא יקרא ... בדד ישב מחוץ למחנה מושבו.

משנה נגעים א,ד: רבי דוסא בן הרכינס אומר: מראות נגעים שלושים ושישה. עקביה בן מהללאל אומר: שבעים ושניים - **פירוש המשניות לרמב"ם**: אי אפשר להרגיל במראות אם לא יכיר בהן שהן ל". שהנגעים ששה מינים: נגעי עור בשר, נגעי שחין ומכוה, נגעי קרחת וגבחת, נגעי ראש וזקן, נגעי בגדים ונגעי בתים ... ובהם גופא: שמונה בעור הבשר, ושמונה בשחין ומכוה, ושמונה בקרחת, ושמונה בגבחת, והם בעצמם בראש וזקן, ושני מראים ירקרק ואדמדם בנגעי בגדים וגם בנגעי בתים - ואלו ל"ו מראים. עקיבא בן מהללאל מוסיף שהם כפול: שבעים ושניים, לפי שאלו המראות ... יהיו בתחלה ואחרי שבוע יצטרך הקישיא בין עתה ובין מה שהיה עליו קודם אם בשבוע ראשון שני ושלישי.

וכל אחד שואל איך הגיע הכהן? מהו יודע בנושא כה מסובך יותר מרב או מרופא? במיוחד שכהונה היא מינוי גנטי ולא מקצועי. כהן אינו נדרש לשום כישור כדי להיות כזה. הוא יכול להיות חכם, טיפוש, מצחיק או מעצבן, אבל הוא כוהן מטבעו - ואיך זה יכול להספיק לנושא כה אחראי כטומאת צרעת?

גור אריה יג,ב: למה לאהרן דווקא? הא לא נמסר לאהרן רק דברים שהם צרכי מקדש?

יתירה מכך: סמכותו הבלעדית של הכהן היא גם **כשתלמיד חכם יודע את ההלכה בעצמו**. גם אם צמחה הצרעת על מרים או משה או הרמב"ם או מרן רבי יוסף קארו בכבודם ובעצמם והם יודעים במאה אחוז שמדובר בצרעת - הם **אינם טמאים** עד שיבוא כהן ויאמר את המילה "טמא".

הנה מאמר חז"ל מעניין: **זבחים קב,א:** מרים כשנצטרעה מי הסגירה? אם תאמר: משה הסגירה, אי אפשר שהרי משה זר הוא [בענייני צרעת] ואין זר רואה את הנגעים ... **דאהרן ובניו כתובין בפרשה?**

ואם תאמר אהרן הסגירה? אהרן קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים? אלא כבוד גדול חלק לה הקב"ה למרים אותה שעה [ואמר]: אני כהן ואני מסגירה, אני חולטה ואני פוטרה.

התמיהה גדולה הרבה יותר: יכול לקרות שהכהן הוא אדם פשוט שלא למד מימיו ואילו רב העיר הוא הגאון רבי עקיבא איגר בכבודו ובעצמו. ההלכה בנושא היא ממש לא תאומן:

רמב"ם טומאת צרעת ט,ב: כהן שאינו יודע לראות, החכם רואהו ואומר לו: 'אמור טמא' והכהן אומר 'טמא'. 'אמור טהור' והכהן אומר 'טהור'... שנאמר 'ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע'. ואפילו היה הכהן קטן או שוטה - החכם אומר לו והוא מחליט או פוטר או סוגר.

והתמיהה ברורה.

המפרשים מנסים לפענח את הסוד בכל הדרכים האפשריות. רש"י כותב שמדובר בגזירת הכתוב שאין הגיונה ידוע לנו. המשך חכמה, הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק, טוען שהצרת נשאה סיכון רפואי והמצורע היה מתיז הבל שמסוכן למי שבא אתו במגע (יסוד הדברים ברמב"ן ויקרא יב,ד). לכן ציוותה התורה שילך לכהן, שהוא נציגו של הקב"ה ומוגן בברכה מיוחדת.

אבל להעיר שזה תמוה: הרי הצרעת התורתית אינה מחלת הצרעת המוכרת בספרי הרפואה שבאה בגלל חיידק ה'לפרה'? מדובר בקפידה רוחנית בגלל פגמים נפשיים כלשון הרע וגסות הרוח ולא כתוב בשומקום שהיא מדבקת. אדרבה, התורה אומרת שאין רואים נגעים לחתן בשבעת ימי המשתה ואין רואים נגעים במועד – ואם מדובר במחלה מדבקת איך מסכנים את הציבור?¹

מה אפוא סודם של הכהנים? הדעת נותנת כי הדבר קשור בסוד היותר גדול של הכהונה: העובדה שהם זכו למה שזכו. הם אלו שקיבלו את זכות העבודה בבית המקדש, ויתירה מכך: הם אלו שקיבלו את יכולת הורדת הברכה והשפעה מלמעלה.

גם כאן מדובר בתעלומה: למה כהן? הרי רגע לפני שמגיע החזן לברכת כהנים, הכהן הוא אחד מהחברים. הוא יכול לעמוד ולפטפט, אבל ברגע שמגיע הש"ץ לברכת "שים שלום", הוא הופך להיות צינור השפעה. הוא פורש כפיו ומוריד אנרגיות מהשמים. ולא ברור למה הוא ולא הצדיק או המלך?

ובכלל כפי שהקשו בכל הדורות: מה הכוח והסמכויות של הכהן? אם מגיע לקבל שפע – הוא יגיע, ואם לא מגיע לקבל – מה יעיל הכהן? האם הקב"ה צריך עזרה בהורדת השפע מלמעלה?!

4. עקדת יצחק שער 74: מה תועלת במצווה הזו שיאמרו אלו הברכות מפי הכהנים אל העם? כי הוא יתעלה הוא המברך ומה יוסיף אם יברכו הכהנים או יחדלו? וכי היה להם לסייעו לה?!

עלינו לפענח אפוא את סוד הכהונה מתחילתו ועד סופו. אנו רוצים להתחיל עם רעיון מיוחד מאוד שהקדיש לו הרבי שיחה שלמה. ואחר כך להמשיך לנקודה יותר עמוקה: תפיסת מתן הביקורת הבונה כפי שמאריך בה הרבי בהזדמנויות שונות.

ג. מפתח ההכרזה "טמא" נשאר אצל הכהן, כדי להעביר שיעור כביר בכבוד הבריות. כאן מלמדת התורה כמה צריך לבחון ולהיזהר לפני שמשפילים אדם ומכריזים על ביתו, בגדיו וכל שכן עליו עצמו את המילה הנוראה: "טמא".

¹ הכלי יקר (יג,ב) כותב רעיון דרשני: "כל מי שהוא מזרע אהרן נמצאו בו שלוש מדות טובות הפכיים לאלו. כי חטא ה'לשון' גורם כל ריב וכל נגע, על כן יבא אהרן שאחז במדת השלום וירפא לזה, שהיה אוהב שלום ורודף שלום. וכן חטא גסות הרוח ראוי שיתוקן על ידו, כי הוא היה עניו ביותר כמו שאמרו משה ואהרן 'ונחנו מה'. וכן חטא חמדת הממון לא היה באהרן, יען כי הכהנים לא היה להם חלק ונחלה בארץ ולא יותר ממה שזכו משלחן גבוה ועל כן היו שלמים במדת ההסתפקות".

חטא הצרעת בא בגלל שלוש מידות רעות: לשון הרע, גסות הרוח וחמדת הממון. והכהן מייצג את ההיפך מכל שלוש המידות הללו. ולכן התורה מפגישה את המצורע אתו כדי לעורר בו השראה לצורת חיים הפוכה. הדרך הכי טובה להעביר מסר היא לשדר אותו, לייצג ולהביע אותו במעשה.

אולם הרבי מקשה (לקו"ש כז/89 והערה 12): אם כן היה מתאים יותר להטיל על הכהן את התפקיד לטהר את המצורע בסוף טומאתו וכך יזכור שהציאה מהטומאה תלויה בהנהגה של כהן. אבל למה הכהן קובע את הטומאה וההסגר של המצורע – אירוע שהפוך במאה אחוז מצורת חייו של הכהן?

הצרעת היא עונש קשה מאין כמותו. המצורע מאבד את ביתו ואת בגדיו, והכי גרוע: את כבודו. הוא מרחיק את הבריות בהכרזה "טמא, טמא", ויושב לבדו מושפל ומבודד מחוץ למחנה. ואת המפתח להכרזה נוראה כזו משאירה התורה רק אצל אדם אחד: הכהן.

כי כל סודם של הכהנים טמון במילה אחת: **"באהבה"**. כשהכהנים עולים לדוכן הם מברכים:

סוטה לט,א: מאי מברך? אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה.

אבל היכן ציווה אותם הקב"ה לברך באהבה? נעבור על פרשת כהנים ולא נמצא ציווי כזה. כל מה שכתוב הוא: "דבר אל אהרן ואל בניו לאמר, כה תברכו את בני ישראל אמור להם". אבל מהיכן נולד הציווי לברך "באהבה"? ולמה אין מצווה להתפלל באהבה או ליטול לולב באהבה ככל מצווה שצריך לקיימה באהבת ה'?

מהר"ץ חיות סוטה שם: איך [היכן] מצינו שהצטוו הכהנים לברך באהבה? ומאי שנא שאר ברכות המצוות שלא קבעו מטבע זו?

אלא כאן טמון כוחה של ברכת הכהנים: "באהבה". העובדה שהכהנים עולים על הדוכן ומברכים את האחים שלהם באהבה – היא המעוררת רחמי שמים. העובדה שיהודי אכפתי לצרכים של חברו ומבקש מעומק הלב עבדו היא זו שמעוררת את האהבה של הקב"ה. בדיוק כמו שילד אחד ייגש לאביו ויבקש באהבה עזרה לאח אחר שלו – ואין מצב שאבא יתעלם מהפגנת הרגישות הזו.

תכונת האהבה הזו – לבקש ברגישות עבור צרכיו של אחר – עוברת בתורשה אצל אהרן ובניו. הארכנו בעבר אודות ה**סיפור הראשון בהיסטוריה** על אהרן הכהן שמגלה את הסוד של האדם המופלא הזה. בתחילת חומש שמות התגלה ה' אל משה ומינהו להיות גואל ישראל. משה התחמק בטענה שהוא השני במשפחה ואינו רוצה לפגוע באחיו הגדול. מה גם שאחיו מתאים למשימה ממנו, הוא רהוט וכריזמטי ושימש כנביא לאורך עשרות השנים שמשה לא היה במצרים.

התגובה של ה' מדהימה:

שמות ד,יד: אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בליבו.

ה' מעיד כי אהרן הוא טיפוס שונה מרוב הבריות: הוא **אמפתי**. הוא מסוגל להתעלות מעל עצמו ולחוש את ההרגשה של הזולת, לראות את החיים מנקודת מבטו של השני. הוא מסוג הטיפוסים הנפלאים שכאשר בא אליהם חבר ומספר כי קודם להיות סמנכ"ל אינטל, הם לא חושבים את המחשבה המוכרת: ומה איתי? והילדים שלי? אלא נותנים חיבוק ושואלים: מתי אתה נותן קידוש בבית הכנסת?

התגובה המדהימה של אהרן זוהרת במיוחד לנוכח ההיסטוריה הקודמת של מריבות בין אחים. חומש בראשית מספר על ארבעה סבבים של מריבות במשפחה ואיך מסבב לסבב לומדים לחיות יחד. המריבה הראשונה בין קין והבל נגמרת ברצח. המריבה השנייה בין יצחק וישמעאל מסתיימת בפרידה לשתי ארצות. המריבה השלישית בין יעקב ועשו נגמרת בחיבוק ושוב פרידה לשתי ארצות. המריבה הרביעית בין יוסף ואחיו הופכת למחילה וחיים משותפים. הסבב החמישי בין מנשה ואפרים לא מתפתח לכתחילה לידי מריבה. אבל אצל אהרן מגלים תופעה נעלית יותר ובלתי נתפסת: הוא מקבל על עצמו להיות **המתרגם ונושא הכלים של אחיו הגדול**. לא רק שאינו כועס ואינו רוטן, אלא **מתמסר להצלחת אחיו**.

זאת התכונה שהפכה אותו לכהן, זה הרגע בו הוכיח שהוא האיש המתאים לשרת את ישראל ולייצג אותם כשיביאו קרבן בהתעוררות הלב.

שבת קלט,א: בשכר 'וראך' ושמח בלב' - זכה לחשן המשפט על לבו.

ספר הזוהר מוסיף דבר מדהים שכולנו מכירים אותו מהמציאות:

זוהר ג קמה,ב: כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב) - כהן גדול שלמטה נקרא מלאך ה' משום שבא מצד החסד... ולכן לא נמצא כהן שבא מצד הגבורות.

הזוהר מעיד כי תכונת האכפתיות לא נשארה אצל אהרן, אלא עברה בירושה לכל צאצאיו, שהרי 'מידות', אופי, עוברות בירושה. ואכן **כל כהן שנפגוש עד היום הוא טיפוס מעורב, אכפתי ונושא באחריות**.

קעת אין פלא שהכוהנים קיבלו השליחות לברך ישראל באהבה ובכך לעורר רחמי ה'. שכן התנאי הראשון לברך הוא להיות "טוב עין", לברך מעומק לבו ולבקש צרכי הזולת כאילו מדובר בצרכי עצמו.

מהרש"א סוטה לח': ברכת המברך תחול כפי כוונת המברך, וזהו כוונת ברכת כוהנים 'לברך את עמו ישראל באהבה', דהיינו בכוונה, בעין טובה וברצון הלב.

בכך מבאר הרבי את תמיהתנו המרכזית: משימת הכוהן לומר "טמא": התורה רגישה עד הקצה למושג "כבוד הבריות". כבוד הוא עצם החיים, הוא הרגשת הקיום. נזכור את המסירות נפש של תמר ללכת להריגה עם שני עובריה ובלבד שלא להשפיל את יהודה. ולכאורה כיצד מביאה עצמה למיתה? שכן הבינה שחילול כבודו שקול להריגתו! ולכן העדיפה להפיל עצמה לכבשן האש?²

את המפתח להשפלה הכרוכה בהכרזה "טמא", מפקידים אצל אדם שיודע להרגיש את הזולת ומבין את הכאב שייגרם לו. מפתח כזה לא משאירים אצל רב או רופא, הם עניינים מדי. רק איש האהבה והשלום יבדוק ויבחן וישקול עד שיפסוק לחומרה. (ראו סיפור בהערה³ עד כמה נאים הדברים לאומרם).

ליקוטי שיחות כז/88: כהן עניינו 'לברך את עמו ישראל באהבה', כהן הוא איש חסד ולכן רק עליו סומכת התורה להכריז על יהודי אחר "טמא" ולהוציא אותו מחוץ למחנה. ועפ"ז יומתק המשך הכתוב (בעגלה ערופה): 'כי אם בחר ה' לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע'.

[אולי אפשר להוסיף: יש בכך חינוך גם למצורע עצמו. הוא דיבר לשון הרע והפריד וסכסך בין הבריות, אבל כששולחים אותו אל הכהן – פתאום מבין כמה רגישה התורה לכבוד הבריות ומרחמת עליו עצמו ונדחקת עד הקצה שלא למהר להכריז עליו "טמא". וקל וחומר כמה היה עליו להיזהר לפני שסיפר לשון הרע והכתיים בלשונו כל כך הרבה אנשים מישראל].

עד כאן רעיון אחד בו מאריך הרבי. אולם אולי אפשר להמשיך ולהוסיף עוד יסוד משמעותי ומשנה חיים ממש, שהאריך בו הרבי בהזדמנויות אחרות.

ד. הכהן נבחר להגיד טמא – לא רק בגלל שהוא יחשוב פעמיים לפני שיכתיב יהודי, אלא הרבה יותר: כי רק הכרזת "טמא" שלו תיכנס ללב המצורע ותגרום לו לשנות מעשיו. ההכרזה שלו תהיה אפקטיבית מספיק כדי לגרום לחוטא להבין את המסר ולהשתנות. בעוד שהכרזת טמא מצד אדם אחר – רב או רופא – תגרום לזעם ולפגיעות בלב המצורע ותתקע אותו בתסכולו.

כאן אנו שבים אל נקודת הפתיחה: הקושי הגדול לקבל ביקורת. בלב כל אדם יש התנגדות טבעית לשמיעת ביקורת בגלל האינטונציה, המנגינה שמתלווה אליה. כשאדם סופג ביקורת – הוא שומע בתוכה את המגינה: "אתה כישלון, אפס, רכלן זול שמדרדר את השיח במחנה ישראל". נחשוב על

² פעם הגיע החפץ חיים לשבות בעיר אחת ואחד העשירים זכה שאצלו ניח הצדיק את ראשו. החל מיום רביעי דלקו האורות במטבח ואשתו עבדה יום ולילה כדי להכין את המטעמים המשובחים עבור האורח הנכבד. בליל שבת שב המארח עם אורחו הדגול מבית הכנסת ומצאו שולחן ערוך בכל טוב. אולם כשהתיישבו גילה העשיר שהחלות היו מונחות גלויות ולא מכוסות. בני הבית שכחו לכסות את החלות במפה. הוא נבהל לחשוב שהחפץ חיים יחשוד אותו בבורות וחוסר יראת שמים ופנה לאשתו בצעקה: "תגידי, את לא יודעת שיהודים מכסים את החלות במפה לפני הקידוש?!".

האישה שכבה ממוטטת על הספה והחווירה בבושה. אחרי כל הטרחה לכבודו של האורח, מה שנשאר הוא שאינה יודעת שיהודים מכסים את החלות... מבושת קמה ממקומה והביאה את המפית. החפץ חיים הביט במארח ושאל: "למה מכסים את החלות במפה?". האישה שמח להפגין את ידיעותיו: "כדי שהחלות לא יחושו בושה מכך שמקדימים להן את היין. הן הרי יותר חשובות מהיין והיו אמורים לקדש עליהן תחילה ולכן מכסים אותן כדי שלא יחוו מבושה מכך שמקדימים לקדש על היין". -"נו", אמר החפץ חיים, "החלות לא באמת מרגישות בידיון. שום חלה לא ברחה להסתתר תחת המיטה ולבכות שביישו אותה. ובכל זאת החמירו חז"ל לחוש לכבודה, אז מה עם כבוד אשתך? האם לא ראוי להקיש בקל וחומר מהרגישות לחלות?!...".

³ לאורך התפילה ובמיוחד בחזרת הש"ץ, היה הרבי מקפיד להביט בתוך הסידור ולכן היה משעין מצחו על ידו ומביט אל הסידור. פעם שמו לב שהרבי עמד זקוף לאורך חזרת הש"ץ וידו נותרה שכובה על הסטנדר. אחרי כמה ימים זה חזר שוב, עד שחסיד רגיש גילה את הסוד. זה קרה כששמעון, הבחור הישראלי, השתתף בתפילה. שמעון היה עיוור ל"ע, פניו היו מעוותות ואדומות כמו אש. היו אנשים שברחו וחששו לעמוד לידו, אבל הרבי לא רצה שייראה כאילו מסתיר פניו משמעון ולכן בכל פעם שהשתתף בתפילה, לא היה מכסה פניו. אבל שמעון לא היה מתבייש, כי הרבי עשה את התנועה הזו בכל יום, ובעיקר: שמעון היה עיוור שלא ראה את התנועה של הרבי. אבל זה בדיוק היה השיעור: בענייני כבוד הבריות צריך ללכת לחומרה...

אדם שהוכרז כמצרע וצריך לצאת מהמחנה לבידוד מוחלט תוך שמכריז על עצמו: "טמא, טמא". אדם אומלל כזה אינו פנוי לעשות תשובה כי כולו תפוס בהרגשת ההשפלה והעלבון. כל חושי ההישרדות שלו מופעלים כדי להציל את הרגשת הקיום.

לכך יש פתרון אחד: ההכרזה "טמא" נשמעת מפי כהן – שהוא ידד, נותן כבוד ובא מאהבה. כשכהן אומר "טמא" זה נשמע אחרת מרב שאומר את זה. כשרב אומר זה "טמאאאאא!". אבל כהן אומר בכאב ובצער: "טמא". ואם אתה מדבר אלי באהבה ואכפתיות ודואג לי – אני מוכן לשמוע ממך.

הנה סיפור מושלם: לפני כמאה וחמישים שנה ישבו שני ילדים ושיחקו. הם היו בניו של האדמו"ר המהר"ש (הרביעי לבית חב"ד). הגדול ביניהם, זלמן, היה בן עשר והצעיר, שלום, בן תשע. הם חיפשו משחק לשחק בו ובחרו במשחק תוצרת בית: "רבי וחסיד".

האח הגדול, זלמן אהרן, התיישב בכיסאו של הרבי. חבש את המגבעת והמעיל שלו, והחל להתנדנד על הספר שהיה מונח על השולחן. האח הצעיר, שלום בער, הקיש בעדינות על הדלת וביקש לפרוק ליבו. הוא סיפר כי בשבת עשה מעשה מסוים שחשב שהוא מותר, אבל אחר כך נודע לו שהסבא האדמו"ר הזקן אוסר זאת בסידור. הוא מבקש תיקון על מעשהו.

האחד הגדול נהיה רציני, אמר לצעיר שהוא עשה מעשה חמור ועליו לשנן הלכות שבת כדי שלא יישנו מעשים חמורים כאלו. הצעיר אמר תודה ויצא החוצה. אחרי כמה ימים שאלה אותו אימו, האם ביצע את התיקון שקיבל מאחייו? "לא", הוא ענה. "אבל אחיך היה הרבי וכיצד אינך מקשיב לו?"

"אחי הוא אינו רבי אמיתי", השיב ברגישות מדהימה, "כי רבי אמיתי נאנח לפני שהוא מציע תיקון..."

הילד הצעיר - שאכן התמנה בבגרותו להיות האדמו"ר החמישי - הבין את סוד החינוך: אין לנו בעיה לקבל ביקורת, יש לנו בעיה עם שחצנות, עם אדם שבא מבחוץ ומזכיר את החולשות שלנו. כוחה של האנחה היא בכך שמחליפה את הפטרונות באהבה. הרבי לא מופיע מעלינו, הוא נותן יד וצועד לצידנו.

כעת נוכל להבין משנה: "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". מה הקשר בין "אהבת הבריות" ל"קירוב לתורה"? הרבי מוצא כאן רעיון כביר: אהרן הכהן לא ניסה לקרב אדם עד ששכנע אותו שהוא אוהב אותו ובא מאכפתיות.

אהרן למד זאת מהקב"ה בעצמו: כל עוד היו בני ישראל במצרים, ה' לא תבע מהם לקבל התורה. למרות שהיו שרויים בין בני האומה המצרית "והללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה", הקב"ה לא דרש מהם דבר. תחילה הראה להם אהבתו הגדולה והוציא אותם ממצרים באותות ובמופתים ורק אחר כך הציע להם לקבל התורה.

והאמת היא שאותה הנהגה מופלאה מופיעה אצל משה רבנו: ספר דברים מתחיל בדברי תוכחה לישראל. אלו הדברים שאמר משה בשבועות האחרונים לחייו, כשנפרד מישראל והתחיל את דבריו בתוכחה. הפלא הגדול הוא שמשה מוכיח אותם על חטאים שהתרחשו ארבעים שנה קודם, בשנים הראשונות לשהותם במדבר: "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן: במדבר, בערבה, מול סוף, בין פארן ובין תופל, ולבן וחצרות ודי זהב" - וברש"י: 'מול סוף' - על מה שהמרו בים סוף שאמרו לפני ירידתם לים: 'המבלי אין קברים במצרים'... 'בין פארן ובין תפל ולבן'... שתפלו על המן שהוא לבן [בלא צבע]... 'וחצרות' - במחלוקתו של קרח. 'ודי זהב' - הוכיחם על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם".

והפליאה עצומה: מה משה נזכר עכשיו? למה לא הוכיחם בזמן אמת כשהתרחשו החטאים הללו?

רש"י עונה תשובה מבהילה (דברים א, ד): "אמר משה: אם אני מוכיחם קודם שייכנסו לארץ, יאמרו מה לזה עלינו? מה היטיב לנו? לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג והוריש ארצם ואחר כך הוכיחם".

ארבעים שנה משה שותק. הלב שלו מלא ביקורת והוא התפוצץ מבפנים, אבל הוא סגר את פיו. משום שידע שעוד לא שכנע אותם שהוא אוהבם. אחרי הכל, כל הדור ההוא היה אמור למות על חולות המדבר ומסתמא הייתה להם טרוניה על משה שלא הצילם. לפיכך המתין משה עד השלמת המשימה: עד שניצחו את המלכים והגיעו אל שפת הארץ המובטחת וכשכל אחד ראה בעיני רוחו את הווילה שיבנה על החוף בנתניה והיה משוכנע שמשה רוצה את טובתו - אוזנו נפתחה לקבל ביקורת.

הרבי מלובאוויטש ביאורים לפרקי אבות א/65: על אהרן הכהן נאמר: 'אוהב את הבריות ומקרבן לתורה'. בתחילה צריך להיות 'אוהב את הבריות' ואהבה זו תביא ל"מקרבן לתורה", אבל להיפך – קודם לקרבן לתורה ואם הקירוב יצליח להפגין אהבתו – אי אפשר. וכך מצינו בתוכחה של משה, דאף שהוכיח על חטא העגל שהתרחש ארבעים שנה קודם, הוכיחן 'אחרי הכות' דווקא, דהיינו אחרי **שהיטיב לישראל** ורק אז מתקבלים דברי התוכחה ופועלים פעולתם. וגם הקב"ה התנהג כן. בתחילה 'דילג הקב"ה על הקץ ועל המעשים' והוציאם ממצרים ורק אחר כך 'קרבתנו לפני הר סיני ונתן התורה'.

בהזדמנויות אחרות הביא הרבי מדרש נוסף. המדרש שואל מדוע בלעם היה זה שבירך את עם ישראל ואילו משה הוכיח את ישראל? הרי היה מתאים להיפך - שבלעם יוכיח ומשה יברך? עונה המדרש: אם בלעם היה מוכיח את ישראל, היו אומרים "שונא מוכיחנו" והיו דוחים דבריו. לכן אמר הקב"ה "יוכיחם משה שאוהבן".

מה זה אומר בתכל'ס? מה אפשר לקחת מכאן לתורת הביקורת הבונה?

תוכחה צריכה סביבה מתאימה: היא יכולה להינתן רק לאחר שעשינו טוב לזולת ומילאנו אותו באהבה. אבל בתקופה של ריחוק – זה לא הזמן לתת ביקורת. היא פשוט לא תעבוד ותעשה ההיפך.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**